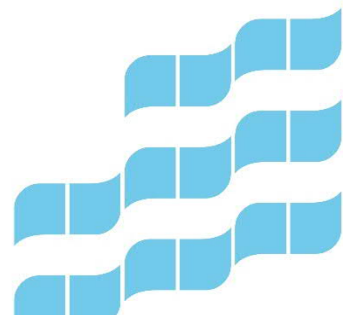

Liite 1. Asunnottomuus Tampereella 2022 sosiaalinen raportti

Asunnottomien henkilöiden osallisuushaastattelut 2022

Tämä liite on osa Asunnottomuus Tampereella 2022 -sosiaalisen raportin kokonaisuutta. Jotta asunnottomuutta käsittelevä sosiaalinen raportti ei typistyisi ainoastaan ammatilliseen tietoon, ammatilliseen kokemustietoon ja tieteelliseen tietoon perustuvaksi, olemme halunneet kuulla ja tavata henkilöitä, joilla on asunnottomuudesta omakohtaista kokemusta ja lisätä näin ymmärrystä asunnottomuusilmiöstä sekä sen inhimillisistä ulottuvuuksista. Olemme käyneet keskusteluja ja haastatelleet vapaamuotoisesti kymmeniä henkilöitä, jotka ovat asunnottomia tai joilla on asunnottomuuden kokemuksia. Haastattelujen tarkoituksena oli tarjota mahdollisuus kertoa omasta asumisen polustaan sekä esittää näkemyksiä asunnottomuustyön kehittämiseksi tulevaisuudessa.¹ Olemme haastatelleet henkilöitä keskeisissä asunnottomille henkilöille ja päihtyneille suunnatuissa päivätoimintakeskuksissa, asumisyksiköissä ja asumispäivystyksessä Tampereella. Haastattelut toteutettiin pääosin elo-syyskuussa 2022. Paikat valikoituivat asunnottomuustyön verkoston toimijoiden taustaorganisaatioista siten, että halukkaat tahot ilmoittautuivat mukaan.

¹ Pidimme haastatteluissa keskeisenä, että henkilö sai vapaasti päättää, mitä omasta asumisen polustaan ja tähänastisesta elämäntarinastaan paljastaa. Nämä tarinat ovat tärkeitä ja arvokkaita, koska asunnottomien henkilöiden tekemiä ehdotuksia asunnottomuustyön kehittämiseksi ei voi irrottaa siitä ainutlaatuisesta kontekstista, jossa ne on rakennettu.

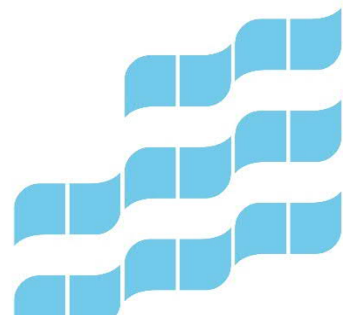

1. Havainnot ja haastateltujen henkilöiden asumispoluista

Jokaisen ihmisen elämäntarina on yksilöllinen ja ainutlaatuinen, mutta useimmilla tapaamillamme henkilöillä oli taustalla tiettyjä sosiaalisia tai terveydellisiä olosuhteita, jotka olivat altistaneet heidät asunnottomuudelle, ja mitkä yhdessä muodostavat monimutkaisen ongelmien vyyhdin. Asunnottomuuteen liittyvissä juurisyissä korostuivat nuoruudessa tai varhaisaikuisuudessa kohdatut ongelmat päihteiden tai mielenterveyden kanssa. Monella päihteidenkäyttö oli alkanut nuoruudessa tai varhaisessa aikuisuudessa, ja se oli johtanut asunnon menettämiseen. Joillakin asunnottomuus oli jatkunut vuosia, kun taas toisilla se oli ollut lyhytkestoisempaa, mutta kuitenkin useimmilla toistuvaa.

Kertomuksissa toistuvat kokemukset siitä, että apua oli ollut vaikea saada päihde- ja mielenterveysongelmiin, tai sitä oli saatu liian myöhään. Useiden haastateltujen henkilöiden asumispolkuun liittyi pyöröovi-ilmiö: Näillä henkilöillä oli kokemuksia Tampereen asumispäivystyksestä sekä päihdepalveluista, psykiatrisesta osastohoidosta, eri asumispalveluyksiköistä ja vankiloista. Jaksot eri yksiköissä olivat eri pituisia, ja osalla oli kokemuksia vain joistakin yllä eritellyistä. Kuitenkin suurimmalla osalla korostui tarve useille palveluille samanaikaisesti.

Tiedämme vuoden 2021 asunnottomuus selvityksen perusteella, että tamperelaisista asunnottomista henkilöistä 35 % on sellaisia, joiden olinpaikasta, sosiaalisista olosuhteista tai mahdollisista tuen tarpeista sosiaalihuollolla ei ole lainkaan tietoa. Tämän liitteen havaintojen rajoituksena tuleekin ottaa huomioon se, että kohtaamisen paikat rajoittuivat asunnottomuustyön kentällä toimivien organisaatioiden tiloihin. Emme ole tavoittaneet palvelujen ulkopuolelle jääneiden asunnottomien ihmisten joukkoa. Siten tässä liitteessä tehdyt havainnot kuvaavat jo palvelujen piirissä olevien ihmisten kokemuksia. Osana asunnottomuustyön kehittämistä on kuitenkin tärkeä pohtia myös, kuinka voisimme yhä paremmin tavoittaa niitä henkilöitä, jotka eivät käytä asunnottomille kohdistettuja palveluita, ja

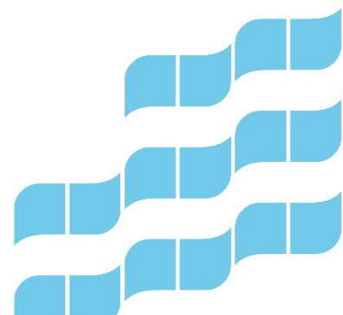
tätä kautta rikastaa käsitystä asunnottomuusilmiöstä sekä asunnottomuutta kokevien henkilöiden tarpeista ja toivomuksista.

2. Asunnottomien henkilöiden näkemyksiä palvelujärjestelmän kehittämiseksi

Kysyimme asunnottomilta henkilöiltä, kuinka palvelu- ja auttamisjärjestelmää sekä asumispalveluja tulisi heidän käsityksiensä mukaan kehittää. Kehittämis ehdotukset kytkeytyivät kiinteästi yhteen toistensa kanssa, mutta esityksen selkeyden vuoksi ehdotukset on jaettu palvelujärjestelmään sekä asumispalveluihin kohdistuviin ehdotuksiin.

Palvelujärjestelmän osalta vastauksissa toistui palvelujärjestelmän näyttäytyminen pirstaleisena ja hajanaisena. Usea haastateltu koki, ettei ole löytänyt oikeaan paikkaan oikeaan aikaan. Saatavilla olevista palveluista ei aina myöskään tiedetty, tai niistä oli kuultu epävirallista reittiä, jolloin tieto saattoi olla vanhentunutta tai paikkaansa pitämätöntä. Palvelujärjestelmän pirstaleisuus vaikeutti haastateltujen kokemusten mukaan oikea-aikaisen tuen saantia, ja

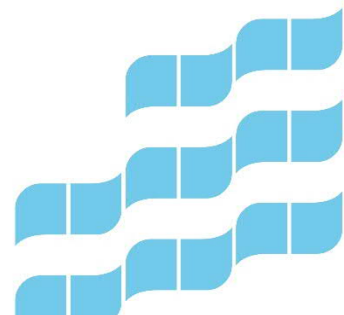

haavoitti entisestään jo valmiiksi haavoittuvissa sosiaalisissa olosuhteissa eläviä henkilöitä. Haavoittuvuutta syvensivät myös kohtaamisiin liittyvät toiseuttavat kokemukset. Joillakin henkilöillä oli toistuvia ja perustavanlaatuisella tavalla kielteisiä kokemuksia siitä, että heidän tilannettaan ei ollut otettu vakavasti, he eivät olleet tulleet kuulluiksi ja kunnioittavalla tavalla kohdatuiksi, eikä tarjottu apu ei ollut vastannut heidän käsitystään tuen tarpeestaan. Nämä toiseuttavat kokemukset olivat johtaneet osan haastatelluista kohdalla siihen, että he eivät halunneet enää uudelleen altistaa itseään vastaavanlaiselle kokemukselle, mikä oli estänyt avun etsimisen ja pyytämisen uudelleen samalta taholta.

Kuitenkin kohtaamiset voitiin niiden onnistuessa kokea myös korjaaviksi. Haastatellut kuvasivat niitä kohtaamisia äärimmäisen arvokkaiksi, joissa jokin taho oli vihdoinkin ottanut heidät tosissaan ja alkanut aktiivisesti työskennellä vastaajan perustavanlaatuisten oikeuksien toteuttamiseksi yhdessä vastaajan kanssa, hänen toimijuuttaan tukien ja kunnioittaen. Haastatellut pitivät tärkeänä kunnioittavaa kohtaamista sekä rinnalla kulkemista, mikä tekee mahdolliseksi toimijuuden ja osallisuuden vahvistumisen, joka puolestaan tukee omien rajojen asettamisessa. Useat haastatellut toivoivat ammattihenkilöiltä sen tunnistamista, että he ovat arvokkaita, välittämisen ja oikea-aikaisen tuen ja työskentelyn arvoisia.

Haastatellut korostivat tarvetta tulla nähdyiksi ja ymmärretyiksi sekä tunnistivat tällaisten kokemusten merkityksen omaa elämäntarinaansa muovaavina kohtina. Viime kädessä palvelu- ja auttamisjärjestelmän kehittämistä koskevat ehdotukset suuntautuivat toiveeseen tulla kohdelluksi ihmisarvoa kunnioittavalla ja sitä edistävällä tavalla. On tärkeä ymmärtää, että ihmisarvo kytkeytyy sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän osana lukuisiin perustavanlaatuisiin asiakastyön kysymyksiin.

Haastatellut henkilöt pitivät asunnottomuustyön kehittämisen kannalta keskeisenä onnistuneen kohtaamistyön lisäksi päihdepalvelujen kehittämistä, sillä heidän käsityksensä mukaan päihdeongelma ja asunnottomuus liittyvät läheisesti yhteen. Vastaajat korostivat

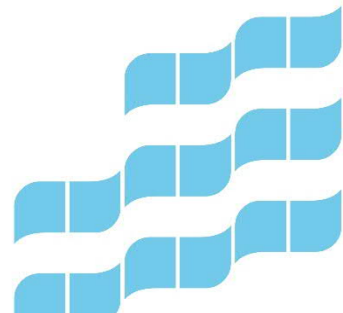
tarvetta kokonaisvaltaiseen tukeen ja siihen, että asumisen kysymykset otettaisiin puheeksi matalalla kynnyksellä, mikä edellyttäisi samaan aikaan, että asumisen kysymyksiin saisi vastaavasti apua niistä paikoista, joissa haastatellut jo asioivat.

3. Asumispalveluihin liittyvät kehittämissuhteet

Kysyimme myös, kuinka asumispalveluyksiköiden toimintaa tulisi kehittää ja mitä pitäisi ottaa huomioon uusia yksiköitä perustettaessa. Vastauksissa toistuivat ja korostuivat hyvin tavalliset ja arkiset asiat, joista mikään ei vaikuttanut mahdottomalta toteuttaa osana kehittämistyötä.

Tärkeimpinä asioina nostettiin **päivätekemisen merkitys**. Toivottiin tavallista ja arkista tekemistä, kuten yhteistä ruuanlaittoa, liikuntaa ja käsitöitä. Liikunnan osalta toivottiin yhteisiä kävelyjä, keppijumppaa ja kuntosalia. Käsitöiden osalta toivottiin neulomista ja ompelua ja puutöitä. Tekemättömyyden ja arjen monotonisuuden koettiin altistavan päihdekäytön jatkumiselle.

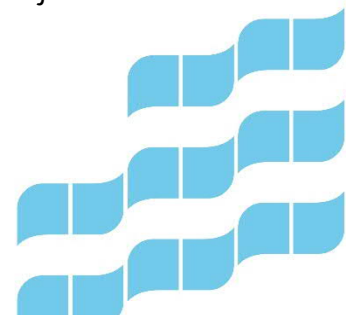
Haastatellut henkilöt toivoivat asumisyksiköihin enemmän yhteisöllisyyttä, mutta sen vastapainona myös oman tilan ja yksityisyyden tarve tuotiin esiin. Esimerkiksi oman huoneen tai asunnon koettiin tarjoavan rauhaa. Toisaalta väliaikaisessa asumismuodossa kaikkia ei häirinnyt se, että huoneessa oli muitakin asukkaita. Tällöin kuitenkin mahdollisuudet säilyttää omia tavaroita lukituissa kaapeissa ja säilöissä tuotiin esiin, sillä monilla oli kokemuksia omaisuuteen kohdistuneista varkauksista.

Yhtenä tärkeimpänä asiana esiin nostettiin [turvallisuus asumisyksiköissä](#). Turvallisuus näyttäytyi perusedellytyksenä, jonka olemassaolo tekee mahdolliseksi tai sen puute mahdottomaksi muut kehittämistoimet. On selvää, että ihmisillä, joilla on taustalla väkivallan kokemuksia tai jotka joutuvat elämään jatkuvassa väkivallan pelossa, asuinpaikassa koettu turvallisuus korostuu erityisesti. Tulisikin keskittyä pohtimaan keinoja, joilla turvallisuutta voisi lisätä sellaisilla keinoilla, jotka eivät vähentäisi yhteisöllisyyttä tai rajoittaisi yksilönvapauksia.

Kohtaamista ja rinnalla kulkemista arvostettiin kaikkein eniten, ja ammattilaisten työotteesta välittyvä aito kiinnostus ja välittäminen, "sydämellä tekeminen" koettiin ensiarvoisen tärkeäksi. [Konkreettinen apu asioiden hoitamisessa](#) koettiin hyvin arvokkaaksi ja tarpeelliseksi. Tämän lisäksi korostui ajan ja tilan antaminen, huolien ja vaikeidenkin elämäkokemusten kuuleminen ja auttamistyön ammattilaisten antama supportio. "Ihminen tarvitsee huolenpitoa ja lohtua", korosti eräs pitkään asunnottomana ollut henkilö. [Toivon ja lohdun antaminen](#) ovat erityisen tärkeitä tilanteissa, joita niitä on henkilön itse vaikea löytää. Epätoivon ja keinottomuuden muuttaminen toivoksi ja mahdollisuuksiksi voidaankin nähdä yhdeksi asunnottomuustyön keskeisiksi työskentelyn tavoitteiksi.

Johtopäätökset

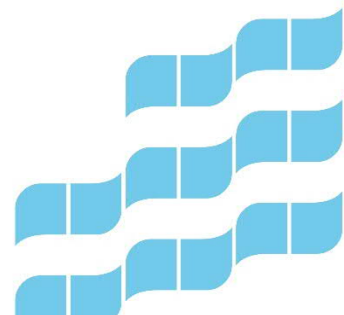
Mielekäs päivätekeminen, tarve yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksille, kuten myös oikeus yksityisyyteen, kietoutuivat haastateltujen henkilöiden tarinoissa ja tulevaisuuden toivomuksissa yhteen. Ne merkitsivät useille haastatelluille mahdollisuutta toivoon ja unelmiin

myös arjessa. Haastateltujen kokemusten perusteella voidaan päätellä, että toivon ja unelmien mahdollisuuden edistäminen kaikessa sosiaalityössä ja sosiaalisessa tuessa on eräs konkreettisimpia ja merkityksellisimpiä tapoja, joilla turvataan kunkin ihmisen jakamatonta ihmisarvoa.

Toivo ja unelmat suuntautuvat tulevaisuuteen ja merkitsevät arvokkaan elämän jatkuvuutta. Jokaisella on ehdoton oikeus saada kokea elämänsä arvokkaaksi, ja tämän arvokkuuden kokemuksen tulisi siis voida olla osa jokaisen käsitystä itsestään. Ihmisarvon kunnioittaminen edellyttää, että luodaan aktiivisesti mahdollisuuksia unelmiin, sillä tämä tukee käytännöllisesti arvokkuuden kokemuksen syntymistä. Yhteisöllisen toiminnan, osallisuuden, päivätekemisen ja yksityisyyden rajojen kunnioittamisen kautta ihminen voi tulla sosiaalisen ympäristönsä ja hänen kanssaan työskentelevien henkilöiden tunnistamaksi ja tunnustamaksi, mikä edelleen tukee arvokkuuden kokemuksen syntymistä oikeuden toivon ohella. Siten kehittämisen lähtökohdaksi tulisi ottaa lisäksi ymmärrys siitä, että jokaisella ihmisellä on tarve kuulua johonkin sekä tarve nähdäksi tulemiseen, joka edellyttää myös asiakkaan riittävää tuntemista.

Palvelujen käyttäjillä on oikeus saada mielipiteensä huomioon otetuiksi palveluja kehitettäessä. Kuitenkin edelleen palvelujen käyttäjien osallisuus toteutuu puutteellisesti konkreettisessa palveluiden järjestämis- ja tuottamistilanteessa. Keskeistä on ymmärtää, että myös kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevilla henkilöillä on yhdenvertainen oikeus perustuslain mukaiseen ihmisarvoisen kohteluun, välttämättömään huolenpitoon sekä riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Ilman palvelujen käyttäjien osallisuuden turvaamista paitsi palveluja kehitettäessä, myös konkreettisessa palvelujen järjestämisessä, ei sosiaali- ja terveyspalvelujen riittävydestä yksittäisessä tapauksessa voida varmistua. Näin ollen osallisuuden turvaaminen kaikessa asunnottomien henkilöiden kanssa tehtävässä työssä ei ole ainoastaan moraalinen velvoite, vaan sillä on myös oikeudellisesti velvoittava ulottuvuus.

Palvelujärjestelmä joko onnistuu tai epäonnistuu kohtaamisen hetkessä, ja tämä määrittelee osaltaan ihmisen tulevaisuuden kulkua. Jokainen meistä on haavoittuva juuri siksi, että olemme riippuvaisia muista ihmisistä ja siitä, minkälaisena muut ihmiset meidät kohtaavat ja näkevät. Tämän vuoksi on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, näemmekö ihmisen toimijana vai toiminnan kohteena.

